

Integrace evropské dimenze do vzdělávání na příkladu dějepisných učebnic¹

Implementation of the European dimension in education as an example on the history textbooks

Jana Stejskalíková

Abstrakt: Jeden ze společných trendů Evropské unie (EU) v oblasti vzdělávání představuje rozvíjení evropské dimenze ve vzdělávání. ČR jakožto členský stát EU se přímo podílí na tzv. evropské vizi v oblasti vzdělání, což mj. znamená zapojení České republiky do vzdělávacích programů Evropských společenství, ve kterých je kladen důraz na kultivace vztahu k Evropě a výchovy k evropanství. Realizace požadavku EU zavádět výchovu k evropanství a evropskou dimenzi v historickém vzdělávání se tedy přirozeně stala jedním z aktuálních úkolů didaktiky dějepisu. V našem článku jsme se proto zaměřili na to, zda vůbec a jak je rozvíjena evropská dimenze v českých učebnicích dějepisu. K tomuto účelu je potřeba vyvinout odpovídající nástroj kvantitativní obsahové analýzy, o kterém bude v příspěvku pojednáno.

Klíčová slova: evropská dimenze ve vzdělávání, inter-coder reliabilita, kategoriální systém, dějepisné kurikulum.

Abstract: The European dimension (further referred as ED) in education and Education towards Europeanism belong among great and perspective pedagogical topics and practical school challenges. The question of a ED in education has been opened for many years at the level of both the European Union and the Council of Europe. In the Czech Republic, the European dimension has come to occupy an increasingly important place in our education system during the last decade of the 20th century. On this basis became the ED naturally a new challenge not only for a history education. Therefore, this paper is focused on the problematic of a ED in the Czech history textbooks. The paper presents the chosen outcomes of pre-research, which will become a part of author's dissertation.

Keywords: European Dimension in Education, Inter-Coder Reliability, Categorical System, History Curriculum.

1 Úvod

Výchova k evropanství a evropské dimenzi se stala novým fenoménem v současné edukační realitě. V příspěvku je představen předvýzkum, který tematicky reflektuje potřebu zabývat se konceptem Evropské dimenze ve vzdělávání. Konkrétně se jednalo o zastoupení tématu v učebnicích dějepisu pro 9. ročník ZŠ. Naším záměrem bylo proniknout do problematiky empirického uchopení tématu Evropské dimenze v učebnicích dějepisu, tzn. vytvořit, ověřit a aplikovat vlastní nástroj kvantitativní analýzy tj. kategoriální systém pro posouzení sledovaného aspektu.

¹ Příspěvek vznikl v rámci řešení projektu MUNI/A/1020/2010 Nástroje pro monitoring a evaluaci kvality ve vzdělávání (NAME 2011). Jeho prezentace na konferenci byla podpořena Stipendijním fondem PdF MU.

2 Vymezení konceptu Evropské dimenze ve vzdělávání

V teoretické rovině se jedná o koncept vztahující se k hodnotové výchově, rozvoji evropské identity, tj. uvědomování si sounáležitosti k Evropě. Walterová (1997, s. 132) chápe evropskou dimenzi ve vzdělávání jako „proces kultivace vztahu k Evropě a odhalování jejích hodnot“, jenž má u mladých lidí povzbudit pocit evropanství. Evropská dimenze je tedy pojímána jako rozvíjení vědomí evropské identity a pospolitosti, osvojování znalostí a dovedností důležitých pro život v Evropě, tedy nejen učení o Evropě, ale také příprava na společný život v Evropě. Podle Manniové (2004, s. 16) se realizuje osvojováním si vědomostí a dovedností, důležitých pro pochopení evropských integračních procesů, rozdílností a jednoty, pro vzájemné porozumění, toleranci, pro přípravu mladých lidí na roli zodpovědných občanů.

Evropskou dimenzi ve vzdělávání rozumíme v souladu s Shennanovou (1991, s. 27) tři základní oblasti výchovně-vzdělávacího procesu:

- *učení z Evropy* ~ postoje a hodnoty;
- *učení o Evropě* ~ vědomosti;
- *učení pro Evropu* ~ dovednosti.

Jelikož se zaměřujeme na evaluaci obsahu učebnic resp. učiva, v této části předvýzkumu nás zajímá pouze oblast kognitivní tj. učení o Evropě.

3 Shrnutí dosavadního stavu poznání řešené problematiky

K posuzování evropské dimenze v učebnicích existuje řada publikací představujících teoretickou a metodologickou základnu pro zkoumání dané problematiky. Teoretická východiska disertační práce Motschmannové (2001) a především teoretická disertační práce Bojanové (2009) představují podrobně zpracovaný náhled do problematiky terminologie evropské dimenze ve vzdělávání. Za klíčové práce pro náš výzkum považuje rastry k analýze učebnic Gödde-Baumannsové (1984), Tevesové (1984) a Noordinka (1992, s. 66–68). Jedná se výlučně o zahraniční autory, neboť v českém prostředí nemá tohle téma tak dlouhou tradici jako v zemích, které jsou v EU o poznání déle než ČR. Empirické výzkumy, jež nám byly významnou oporou při tvorbě našeho metodologického nástroje, jsou studie Kesidouové (1999), Ingenwerthové (1984), Knechtgese (1981), Böttchera (1976, 1978), Sakkiho (2010) a Nattererové (2001).

4 Cíle výzkumu

Cíle našeho výzkumného šetření jsme shrnuli do dvou bodů:

1. zmapovat pojetí, strategie a přístupy k realizaci evropské dimenze ve vzdělávání;
2. vytvořit kategoriální systém pro hodnocení evropské dimenze v učebnicích dějepisu.

5 Tvorba výzkumného nástroje

Ve výzkumu používáme metodu obsahové analýzy, která je prováděna pomocí kategoriálního systému, jenž obsahuje celkem čtyři hlavní kategorie. Prezentovaný kategoriální systém vznikl jednak na podkladě teoretických prací vážících se k sledovanému tématu, tak s využitím dostupných empirických výzkumů (viz kapitola 3).

Tabulka 1

Kategoriální systém pro posuzování ED v dějepisných učebnicích.

Název kategorie	Název podkategorie/třídy
Evropa	Evropa jako celek
	Evropa ve smyslu Západní Evropy
	Evropa ve smyslu Východní Evropy
	Západ vs. Východ
Evropská idea	Společné dědictví
	Společné principy
	Společné problémy
	Společné cíle
	Společné zájmy
Evropská integrace	Evropská integrace do roku 1945
	Evropská integrace Evropy po roce 1946
EU	Politika
	Instituce
	Pozice ČR v EU
	Mění se pozice EU
	Rozšiřování
	Problémy

6 Závěr

Problém, se kterým jsme se potýkali, při snaze o uchopení evropské dimenze v učebnicích, spočíval v tom, že existující definice evropské dimenze jsou vymezené velmi obecně, jelikož se jedná o značně komplexní téma. Proto bylo nutné tento velmi obšírný koncept operacionalizovat – v našem případě do jednotlivých kategorií což samozřejmě souviselo s úžním záběru na sledované aspekty problematiky. Výhledově předpokládáme další zkvalitňování kategoriálního systému v rovině metodologické i obsahové (úprava stávajících kategorií), které bude završeno procesem inter-coder reliability. Poté provedeme samotnou obsahovou analýzu učebnic.

Literatura

- Bojan, C. (2009). *Conceptualisations of education. The European dimension of education* (Disertační práce). Cluj: Babeş-Bolyai University.
- Böttcher, W. (1978). Die west-europäische integration in schulbüchern der Bundesrepublik. In G. Neumann, & E. H. Schallenberger (Hrsg.), *Europa im Schulbuch* (pp. 38–51). Duisburg: Norbert E. Kaschuge.
- Böttcher, W. (1976). Die westeuropäische integration in schulbüchern der Bundesrepublik Deutschland. *Gegenwartskunde*, 76(4), 441–454.
- Gödde-Baumanns, B. (1984). Entwurf eines fragebogens für die erstellung einer übersicht „Europa in schulbüchern aus Europa“. In B. Gödde-Baumanns (Hrsg.), *Schulbuch-Thema. Europa: Hohe Ziele Kleine Schritte* (pp. 37–41). Duisburg: Institut für Schulbuchforschung e. V. an der Universität Duisburg.
- Ingenwerth, A. (1984). Thema Europa/Europäische gemeinschaften in zwei geschichtsschulbüchern aus den letzten Jahren. In B. Gödde-Baumanns (Hrsg.), *Schulbuch-Thema. Europa: Hohe Ziele Kleine Schritte* (pp. 37–41). Duisburg: Institut für Schulbuchforschung e. V. an der Universität Duisburg.

- Kesidou, A. (1999). *Die europäische dimension der griechischen und baden-württembergischen lehrpläne und schulbücher der sekundarschule* (Disertační práce). Frankfurt/Main: Peter Lang.
- Knechtges, T. (1981). Das thema Europäische Integration in Schulbüchern. In H. G. Lehmann, (Hrsg.), *Die Europäische Integration in der interdisziplinären Lehrerbildung* (pp. 13–29). Bonn: Europa Union Verlag.
- Knechtges, T. (1981). Das thema esuropäische integration in schulbüchern. In H. G. Lehmann, (Hrsg.), *Die Europäische Integration in der interdisziplinären Lehrerbildung* (pp. 13–29). Bonn: Europa Union Verlag.
- Manniová, J. (2004). Európska dimenzia vo výchove a vzdelávaní. *Pedagogická orientace*, 14(1), 16–21.
- Motschmann, B. (2001). *Die umsetzung der „europäischen dimension“ in der lehrerbildung* (Disertační práce). Lüneburg: Universität Lüneburg.
Dostupné z <http://www.gbv.de/dms/lueneburg/LG/OPUS/2001/14/pdf/Motschmann.pdf>
- Natterer, A. (2001). *Europa im schulbuch. Die darstellung der europäischen einigung in baden-württembergischen schulbüchern für geschichte und gemeinschaftskunde der sekundarstufe I*. Grevenbroich: Omnia. Dostupné z http://www.omnia-verlag.de/upload_files/natganz2.pdf
- Noordink, H. (1992). The European dimension and the social subjects; handout for authors and publishers for the analysis of their learning materials. In I. Barr & H. Hooghoff (Eds.), *Report on the Third international Dillingen symposium „The European Dimension in Education“* (pp. 67–68). Enschede: National Institute for Curriculum Development.
- Sakki, I. (2010). *A Success Story or a Failure? Representing the European Integration in the Curricula and Textbooks of Five Countries* (Disertační práce). Helsinki: University of Helsinki. Dostupné z <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/63341/asuccess.pdf?sequence=1>
- Shennan, M. (1991). *Teaching about Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Teves, B. (1984). Entwurf eines rasters zur feianalyse von schulbüchern aus der Bundesrepublik Deutschland zum thema „Europa/Europäische einigung seit 1945“. In B. Gödde-Baumanns (Hrsg.), *Schulbuch-Thema. Europa: Hohe Ziele Kleine Schritte* (pp. 91–98). Duisburg: Institut für Schulbuchforschung e. V. an der Universität Duisburg.
- Walterová, E. (1997). *Objevujeme Evropu*. Praha: PdF UK v Praze.

Kontakt

PhDr. Jana Stejskalíková
 Masarykova univerzita
 Pedagogická fakulta, Katedra historie
 Poříčí 7, 603 00 Brno
 e-mail: 128538@mail.muni.cz

Bibliografické údaje

Stejskalíková, J. (2011). Integrace evropské dimenze do vzdělávání na příkladu dějepisných učebnic. In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Směšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 234–237). Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/stejskalikova.pdf>

doi: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-70